

КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС ТА КРИМІНАЛІСТИКА; ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ

УДК 351.74:623.454.836

DOI <https://doi.org/10.32850/LB2414-4207.2025.37.12>

ТАКТИКА ДІЙ ТА ЗАХОДИ БЕЗПЕКИ ПРАЦІВНИКІВ ПОЛІЦІЇ (НАСЕЛЕННЯ) У РАЗІ ВИНИКНЕННЯ РАДІАЦІЙНОЇ НЕБЕЗПЕКИ В УМОВАХ ВІЙНИ

Вайда Тарас Степанович,

orcid.org/0000-0002-4355-5685

кандидат педагогічних наук, доцент,
завідувач кафедри професійних
та спеціальних дисциплін Інституту
права та безпеки

(Одеський державний університет
внутрішніх справ, м. Одеса, Україна)

У пропонованій роботі розглянуто одну з актуальних проблем здійснення правоохоронної діяльності в умовах запровадженого правового режиму воєнного стану – особливості тактики дій поліцейських в разі виявлення радіоактивних та ядерних матеріалів, при отриманні інформації про порушення правил чи незаконне поводження з ними, а також забезпечення захисту (евакуації) населення під час радіоактивного забруднення місцевості. Обґрунтовано актуальність предмету дослідження, розглянуто потенційні можливості виникнення радіаційної небезпеки в умовах російсько-української війни на об'єктах критичної інфраструктури (аварії та пожежі на Чорнобильській та Запорізькій АЕС України, їх обстріли та замінування підступів; підтоплення та руйнування Каховської ГЕС, яка розміщена біля ЗАЕС тощо).

Проаналізовано нормативно-правові акти чинного законодавства України, які регламентують діяльність та взаємодію поліцейських підрозділів (працівників поліції) з іншими органами (ДСНС, НГУ, ЕМД тощо) та державної влади при забезпеченні цивільного захисту населення в надзвичайних ситуаціях техногенного походження. За результатами проведеного аналізу спеціальної літератури та узагальнення висновків попередніх досліджень вчених з піднятої проблеми розкрито першочергові дії громадян у разі виникнення радіаційної загрози.

Приділено увагу заходам забезпечення особистої безпеки поліцейських та населення в зоні можливого радіаційного ураження – при оголошенні надзвичайної ситуації (отриманні інформації про виникнення аварії на АЕС), під час існування радіаційної небезпеки (радіоактивного забруднення місцевості), в період підготовки

населення до можливої евакуації, особливості йодної профілактики дорослих та дітей, організації харчування тощо.

Розкрито тактику першочергових дій працівників поліції під час оголошення та запровадження правового режиму надзвичайної ситуації внаслідок виявлення радіоактивних матеріалів, джерел іонізуючого випромінювання, під час аварії на АЕС та подальшого несення служби з охорони громадського порядку на радіоактивно забрудненій місцевості.

Зроблено висновки, що удосконалення підготовки поліцейських та дотримання встановлених алгоритмів тактики їх дій у надзвичайних ситуаціях радіаційного забруднення місцевості сприятиме належному підтриманню органами та підрозділами поліції публічної безпеки і громадського порядку в умовах запровадженого правового режиму воєнного стану, а також забезпеченню охорони прав й інтересів громадян, суспільства та держави в цілому.

Ключові слова: Національна поліція, радіоактивні матеріали, незаконне поводження, порушення правил, надзвичайні ситуації, радіоактивне забруднення місцевості, поліцейські заходи, тактика дій правоохоронців, заходи особистої безпеки, евакуація населення.

TACTICS OF ACTIONS AND SAFETY MEASURES OF POLICE OFFICERS (POPULATION) IN CASE OF RADIATION DANGER IN WAR CONDITIONS

Vaida Taras Stepanovych,

orcid.org/0000-0002-4355-5685

Candidate of Pedagogical Sciences,

Associate Professor,

Head of the Department of Professional

and Special Disciplines of the Institute

of Law and Security

(Odessa State University of Internal

Affairs, Odesa, Ukraine)

The proposed work considers one of the current problems of law enforcement activities under the established legal regime of martial law – the peculiarities of the tactics of police actions in the case of detection of radioactive and nuclear materials, when receiving information about violations of the rules or illegal handling of them, as well as ensuring the protection (evacuation) of the population during radioactive contamination of the area. The relevance of the subject of the study is substantiated, the potential possibilities of radiation danger in the conditions of the Russian-Ukrainian war at critical infrastructure facilities are considered (accidents and fires at the Chernobyl and Zaporizhzhia NPPs of Ukraine, their shelling and mining of approaches; flooding of the Kakhovka HPP located near the ZNPP, etc.).

The normative and legal acts of the current legislation of Ukraine, which regulate the activities and interaction of police units (police officers) with other bodies (SES, NGU, EMS, etc.) and state authorities in ensuring civil protection of the population in emergencies of technogenic origin, have been analyzed. Based on the results of the analysis of special literature and the generalization of the conclusions of previous studies by scientists on the raised problem, the priority actions of citizens in the case of a radiation threat have been revealed.

Attention is paid to measures to ensure the personal safety of police officers and the population in the zone of possible radiation exposure – when declaring an emergency

(receiving information about the occurrence of an accident at a NPP), during the existence of radiation danger (radioactive contamination of the area), during the period of preparing the population for possible evacuation, features of iodine prophylaxis for adults and children, organization of nutrition, etc.

The tactics of priority actions of police officers during the declaration and introduction of a legal regime of emergency due to the detection of radioactive materials, sources of ionizing radiation, during an accident at a NPP and further public order service on a radioactively contaminated area are disclosed.

It was concluded that improving the training of police officers and adhering of established algorithms for their tactical actions in emergency situations of radioactive contamination of the area will contribute to the proper maintenance of public safety and public order by police bodies and units under the established legal regime of martial law, as well as ensuring the protection of the rights and interests of citizens, society and the state as a whole.

Key words: National Police, radioactive materials, illegal handling, violation of rules, emergency situations, radioactive contamination of the area, police measures, tactics of law enforcement officers, personal safety measures, evacuation of the population.

Актуальність проблеми та її зв'язок з науковими програмами. В Україні нараховується більше восьми тисяч об'єктів та територій підвищеної екологічної небезпеки, на яких можуть створюватись надзвичайні ситуації (*далі* – НС) техногенного чи комбінованого характеру. Внаслідок виникнення аварії на цих об'єктах в навколишнє середовище може бути викинута значна кількість радіоактивних речовин, що може суттєво вплинути на стан здоров'я та життя їх працівників/населення чи рятувальників (поліцейських). Внаслідок аварії на цих об'єктах у разі забруднення шкідливими продуктами під їх дію можуть потрапити 18 областей України, загальною площею сотні тис. га, на яких проживають десятки мільйонів людей. На сьогоднішній день, аналізуючи на підконтрольній Україні території радіаційний фон, можемо констатувати, що наразі він, за інформацією Б. Макалюка, не перевищує норми (розрізняють наступні рівні радіаційного фону: 1) 0,1–0,2 мкЗв/год – звичайний рівень радіаційного фону, якому піддаються люди щодня; 2) до 0,3 мкЗв/год – нормальний радіаційний фон; 3) 0,3–1,2 мкЗв/год – підвищений радіаційний фон; 4) – понад 1,2 мкЗв/год – небезпечний радіаційний фон) [1].

Разом з тим, в умовах російсько-української війни існує постійна загроза ураження вибухівкою з БпЛА чи ракетних обстрілів атомних електростанцій (*далі* – АЕС) з боку країни-агресорки (рф – *уточнено нами*), зокрема, виникнення техногенних аварій на Чорнобильській, Південноукраїнській та Запорізькій АЕС (остання тимчасово перебуває під окупаційними ворожими військами (росії – *уточнено нами*)). Російські терористичні війська підірвали дамбу Каховської ГЕС, створивши регіональну катастрофу не тільки внаслідок підтоплення значної території на півдні України – рівень падіння води в Каховському водосховищі може мати негативні наслідки для експлуатації тимчасово окупованої рф Запорізької АЕС. У ЗМІ час від часу виникають повідомлення про локалізації пожеж на цьому стратегічному об'єкті, замінування підступів до нього, заборона проведення інспекції АЕС представниками МАГАТЕ, витік з реактора радіоактивної води, застосування режиму «холодного зупину» тощо.

Про небезпечну радіацію більшість населення України знає з досвіду більш ніж тридцятип'ятирічної протидії радіоактивному забрудненню внаслідок аварії на Чорнобильській АЕС, а також внаслідок застосування атомного бомбардування японських міст Хіросіми і Нагасакі (1946). Небезпечними факторами радіоактивного ураження місцевості є забруднення довкілля та смертельна небезпека для всього живого,

що опинилося на цій території – гинуть не тільки люди та тварини, а й посіви, дерева і рослини, а сама зона катастрофи надовго залишається тривалий час радіаційно забрудненою.

Порядок дій (взаємодії) підрозділів та працівників поліції при реагуванні на НС техногенного характеру (в нашому випадку – радіаційного забруднення місцевості), проведенні аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт, виконанні визначених законодавством України службових завдань у випадку введення правового режиму воєнного чи надзвичайного стану, а також під час участі у виконанні завдань територіальної оборони та цивільного захисту (далі – ЦЗ) в особливий період, зокрема, в умовах радіаційного забруднення, регламентується низкою нормативно-правових документів – Кодексом ЦЗ України, Законами України (далі – ЗУ) «Про Національну поліцію» (далі – НПУ), «Про правовий режим воєнного стану», «Про правовий режим надзвичайного стану», «Про фізичний захист ядерних установок, ядерних матеріалів, радіоактивних відходів, інших джерел іонізуючого випромінювання», «Про використання ядерної енергії та радіаційну безпеку», «Про захист людини від впливу іонізуючого випромінювання», «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення», Указом Президента України від 23 вересня 2016 року № 406, Положенням про єдину державну систему ЦЗ, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України (далі – КМУ) від 09 січня 2014 року № 11, Типовим положенням про функціональну підсистему єдиної державної системи ЦЗ, затвердженого постановою КМУ від 11 березня 2015 року № 101, Типовим планом запровадження та забезпечення заходів правового режиму воєнного стану в Україні або в окремих її місцевостях, затвердженого постановою КМУ від 22 липня 2015 року № 544, Типовим положенням про регіональну та місцеву комісію з питань техногенно-екологічної безпеки і надзвичайних ситуацій, затвердженого постановою КМУ від 17 червня 2015 року № 409, постановою КМУ від 21 березня 2007 року № 507, Положенням про єдину державну систему запобігання, реагування і припинення терористичних актів та мінімізація їх наслідків, затвердженого постановою КМУ від 18 лютого 2016 року № 92, Інструкцією про порядок взаємодії між Державною службою України з надзвичайних ситуацій, НПУ та НГУ у сфері запобігання і реагування на НС, пожежі та небезпечні події, затвердженої наказом Міністерства внутрішніх справ України (далі – МВС) від 22 серпня 2016 року № 859, зареєстрованої у Міністерстві юстиції України 14 вересня 2016 року за № 1254/29384, Положенням про штаб з ліквідації наслідків НС, затвердженого наказом МВС України від 26 грудня 2014 року № 1406, зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 16 січня 2015 року за № 47/26492, Інструкцією про порядок дій органів (підрозділів) поліції в разі виявлення радіоактивних, хімічних та ядерних матеріалів або отримання інформації про порушення правил чи незаконне поводження з ними, затвердженого наказом МВС від 06.09.2017 року № 754 та ін.

Відповідно до статті 16 ЗУ «Про правовий режим надзвичайного стану» [2] на період введення і дії надзвичайного стану органи, що здійснюють управління на відповідній території і наділені надзвичайними повноваженнями, силами НПУ можуть запроваджувати такі заходи: 1) встановлення особливого режиму в'їзду і виїзду, а також обмеження свободи пересування по території, де запроваджено надзвичайний стан; 2) обмеження руху транспортних засобів та їх огляд; 3) посилення охорони громадського порядку та об'єктів, що забезпечують життєдіяльність населення та народного господарства; 4) посилення охорони громадського порядку та важливих об'єктів національної економіки та об'єктів критичної інфраструктури; 5) заборона проведення масових заходів, крім заходів, заборона на проведення яких встановлюється

судом; 6) заборона страйків; 7) примусове відчуження або вилучення майна у юридичних і фізичних осіб.

У відповідності до п. 23 ЗУ «Про Національну поліцію» серед основних повноважень поліції є здійснення контролю у межах своєї компетенції, визначеної законом, за дотриманням вимог режиму радіаційної безпеки у спеціально визначеній зоні радіоактивного забруднення; сприяння забезпеченню відповідно до закону правового режиму воєнного або надзвичайного стану, зони надзвичайної екологічної ситуації у разі їх оголошення на всій території України або в окремі місцевості [3].

У відповідності до вимог Інструкції про порядок взаємодії територіальних органів поліції та міжрегіональних територіальних органів НПУ під час реагування на НС, у випадку уведення правового режиму воєнного чи надзвичайного стану територіальні органи поліції в межах своєї компетенції «... організовують здійснення із залученням сил і засобів ... спеціальних службових завдань щодо: охорони публічної безпеки і порядку у громадських місцях, місцях масового перебування населення, на евакуаційних пунктах, маршрутах евакуації та в районах (пунктах) розміщення евакуйованого населення; охорони матеріальних і культурних цінностей в разі ... аварій, пожеж, катастроф та ліквідації їх наслідків, а також при проведенні евакуації; дотримання у межах компетенції спеціальних режимів перевезень автомобільними дорогами та режимів допуску до зон НС..., а також супроводження аварійно-рятувальної та іншої спеціальної техніки до осередків зон НС; охорони режимно-обмежувальних і карантинних зон навколо осередків радіоактивного ... зараження, ... під час ліквідації їх наслідків, а також обмеження у встановленому порядку допуску населення до небезпечних зон; планування та здійснення заходів із забезпечення безпеки дорожнього руху та його регулювання на маршрутах евакуації; надання допомоги місцевим органам державної влади та органам місцевого самоврядування у проведенні відселення людей з місць, небезпечних для проживання; посилення охорони та уведення в дію (за необхідності за окремим наказом) планів оборони адмінбудівель органів та підрозділів поліції; планують та здійснюють необхідні заходи щодо захисту життя і здоров'я поліцейських від негативних чинників НС» [4].

Аналіз останніх досліджень з предмету дослідження, в яких започатковано дослідження проблеми. Дослідження проблемних питань, пов'язаних з перебуванням рятувальників/населення в зоні радіоактивного забруднення та забезпечення їх особистої чи публічної безпеки (здоров'я), є багатоаспектним. Вивчення різних складових цієї проблеми займалася низка вчених, зокрема: 1) А.А. Абдулліна; Г.Г. Бородай, А.А. Гасанов; В.М. Краснов; О.К. Напресенко; І.І. Кутько; А.І. Нягу; О.А. Ревенко; Г.М. Рум'янцева; С.І. Табачников; С.В. Тітієвський; Чуприков А.П. та ін., котрі вивчали порушення психічної діяльності особи як найбільш поширеної патології, що з'явилася внаслідок впливу аварії на АЕС; 2) С.І. Азаров та В.В. Токаревський розробляли методологію аналізу техногенно небезпечних об'єктів і територій для управління їх екологічною безпекою; 3) Л.А. Терещенко, Н.Р. Хоменко, Б.О. Ледощук проводили наукове обґрунтування системи медико-соціальної та трудової реабілітації контингентів дорослого населення, постраждалого внаслідок аварії на АЕС; 4) О.С. Куц; С.М. Дмитренко; В.В. Чижик; В.І. Завацький; К.П. Козлова; О.Т. Мазурчук, Т.Ю. Круцевич та ін. аналізували вплив аварії на АЕС на зниження фізичної підготовленості і здоров'я школярів-допризовників; 5) окремі питання організації службово-бойової діяльності підрозділів/працівників поліції при виявленні джерел іонізуючого випромінювання окреслено в роботах С.В. Албула, С.В. Жуковського, Ю.Р. Йосипіва, Ю.М. Коломійця, Р.В. Мукоїди, О.Т. Ніколаєва, О.І. Тьорло та інші [5-8 та ін.].

Разом з тим, системних досліджень щодо вивчення тактики дій та забезпечення особистої безпеки працівників поліції на місці радіоактивного забруднення в умовах запровадженого правового режиму воєнного стану не проводилось. Окремі публікації в українських інтернет-ресурсах відображають загальну стривоженість потенційно небезпечними діями військ країни-агресорки в контексті захоплення та руйнування Чорнобильської й Запорізької АЕС.

Мета роботи: актуалізувати увагу суспільства щодо удосконалення тактичної підготовки працівників поліції та забезпечення публічної безпеки населення в умовах надзвичайних ситуацій радіоактивного забруднення території України внаслідок ворожих дій військ РФ як потенційної небезпеки.

Постановка завдань дослідження. Для досягнення поставленої мети виконано наступні завдання: 1) проведено аналіз наукових досліджень та здійснено огляд чинного вітчизняного законодавства, виокремлені нормативно-правові акти котрого регламентують підготовку та дії поліцейських в умовах НС радіоактивного забруднення місцевості; 2) враховано негативний вплив можливих небезпек від дії іонізуючого випромінювання радіоактивних речовин на правоохоронців та захист від цих небезпечних факторів під час несення служби із забезпечення публічної безпеки; 3) розкрито заходи особистої безпеки працівників поліції, яких вони повинні дотримуватися під час виникнення радіаційної загрози в умовах НС з викидом радіоактивних матеріалів, зокрема, внаслідок спровокованих ворогом аварій/руйнувань на АЕС України.

Результати дослідження. Розглянемо основні алгоритми дій населення та правоохоронців у разі потенційної загрози чи безпосереднього виникнення радіаційної небезпеки. Перш за все *при оголошенні НС* не варто панікувати, потрібно слухати повідомлення ЗМІ від підрозділів ДСНС чи органів влади. В цих умовах першочергово потрібно дізнатися про час та місце збору мешканців для евакуації. Місцевим жителям слід попередити сусідів, правоохоронцям варто надати перш за все необхідну допомогу особам з інвалідністю, дітям та людям похилого віку. Необхідно зменшити проникнення радіаційних речовин у помешкання: щільно зачинити вікна та двері, щілини в них заклеїти [9].

При радіаційній небезпеці, яка вже існує тривалий час, потрібно оперативно вживати наступні дії: 1) не покидати приміщення або зайти до нього, якщо особа перебуває на вулиці (негайно укритися в будинку; стіни дерев'яного будинку послаблюють іонізуюче випромінювання вдвічі, цегляного – у 10 разів; заглиблені укриття (підвали) з покриттям із дерева – у 7 разів, із цегли або бетону – у 40-100 разів); у випадку ядерної аварії найкраще триматися якомога далі від стін на даху будівлі, в якій перебуває особа (це необхідно, оскільки радіоактивний матеріал зазвичай осідає на зовнішній стороні будівель); 2) уникати паніки; відстежувати повідомлення органів влади з питань НС; 3) зменшити можливість проникнення радіаційних речовин до приміщення – забрати додому своїх домашніх тварин, які перебувають на вулиці (якщо такі є). Всі двері та вікна необхідно щільно закрити та не підходити до них за відсутності нагальної потреби. Необхідно зробити кількадеенний запас води у герметичних ємностях. Продукти харчування необхідно загорнути в плівку та покласти в холодильник або шафу. Також варто користуватися маскою або респіратором для захисту органів дихання від потрапляння в них радіоактивної пилюки [9].

По поверненні додому (до службового приміщення) варто зняти верхній одяг – таким чином, людина позбудеться 90% радіоактивного матеріалу, який міг потрапити на неї. Одяг потрібно знімати обережно, аби не розтрусити радіоактивний пил, помістити у герметичний контейнер або пластиковий пакет, тримати його подалі від тварин та людей.

Після цього необхідно прийняти душ, використовувати мило. Голову варто помити голову з використанням шампуню, проте не застосовувати кондиціонер, оскільки він може закріпити радіоактивний матеріал на волоссі. Доцільно звернути увагу на те, що шкіру не варто сильно терти, аби не подряпати її і не занести радіоактивний пил у рану. Проте можливість прийняти душ може бути не завжди. У такому випадку доцільно хоча б вимити з милом руки, обличчя та інші відкриті частини тіла. Якщо доступу до води немає, то варто витерти руки і обличчя вологими серветками або вологою тканиною – ретельно протерти верхні кінцівки, обличчя, повіки, вії, вуха. Після цього необхідно одягнути чистий одяг. У приміщеннях щодня робити вологе прибирання, бажано з використанням мийних засобів [10].

У разі потреби виходу поліцейського/громадянина з укриття (службового приміщення) на вулицю (на відкриту, забруднену радіоактивними речовинами місцевість) необхідно робити це лише за нагальної потреби. При цьому слід обов'язково використовувати засоби індивідуального захисту: 1) для захисту органів дихання – протигаз, респіратор, ватномарлеву чи одноразову протипилу пов'язку, зволожену марлеву пов'язку, хустинку або будь-яку частину одягу; 2) для захисту шкіри – спеціальний захисний одяг типу загальновійськового захисного комплексу (далі – ЗЗК), довгий плащ з капюшоном, накидку (халат), комбінезон, гумове взуття (бахіли) і рукавички; 3) для захисту органів зору – захисні окуляри відкритого чи закритого типу. Навіть при застосуванні цих засобів захисту слід уникати тривалого перебування на забрудненій території. Для працівників поліції під час несення служби додатково передбачено для такого випадку застосування ЗЗК, плащ-накидки (тип А та Б) [11]. На вулиці не можна знімати одяг, сидати на землю, купатися у відкритих водоймах, збирати лісові гриби або ягоди; 4) за наявності відповідної вказівки особам необхідно *проводити йодну профілактику* – під час вибуху відбувається викид радіоактивного йоду, який вбиває щитоподібну залозу. Тому треба вжити йод внутрішньо – тоді щитоподібна залоза буде ним наповнена, людина зможе вберегти її від ураження. Головне в цій ситуації діяти відразу – якщо встигнути прийняти йод впродовж перших двох годин після катастрофи, то захист організму становитиме приблизно 90 %.

У загальному з цього питання можна навести наступні поради. Йодистий калій (1 таблетка калію йодиду = 250 мг) вживати після їди разом з чаєм, соком або водою 1 раз на день упродовж 7 діб: 1) дітям до двох років – по 0,04 г (= 1/6 таблетки) на одне вживання; 2) дітям від двох років і дорослим – по 0,125 г (1/2 таблетки) на одне вживання [9; 10].

У разі відсутності таблеток йодистого калію доцільно приготувати йодистий розчин. Для дітей, які молодші за 2 роки, доза має складати 1–2 краплі йоду та склянку води. *Водно-спиртовий розчин йоду* (потрібну кількість препарату 5 % розчин йоду треба накапати в теплу воду або молоко і випити за один раз) *приймати після їди тричі на день упродовж 7 діб*: 1) дітям до двох років – по 1–2 краплі 5%-ї настоянки на 100 мл молока (консервованого) або годувальної суміші; 2) дітям від двох років і дорослим – по 3–5 крапель на склянку молока або води; 3) дорослі та діти після 14 років – 40 крапель усередину; 4) діти віком 5–14 років – 20 крапель усередину. *Наносити на поверхню кінцівок рук настоянку йоду як сітку 1 раз на день упродовж 7 діб*: 1) діти віком 2–5 років – 20 крапель на шкіру (йодна сіточка); 2) діти до 2 років – 10 крапель на шкіру; 3) уточнити місце початку евакуації [9; 10].

З метою підготовки поліцейського (населення) до можливої евакуації особі необхідно потурбуватися про наступні речі: 1) упакувати в герметичні пакети й скласти до валізи документи, цінності та гроші, предмети першої потреби, ліки, мінімум білизни та одягу, запас консервованих продуктів на 2–3 доби, питну воду; 2) підготувати

найпростіші засоби санітарної обробки (мильний розчин для оброблення рук); 3) перед виходом з приміщення від'єднати всі споживачі електричного струму від електромережі, вимкнути газ і воду.

При безпосередньому початку евакуації із зони радіоактивного зараження слід попередити сусідів (колег по службі), допомогти дітям, особам з інвалідністю та людям похилого віку. Вони підлягають евакуації в першу чергу. В цій ситуації треба швидко зібрати необхідні документи, цінності, ліки, продукти, запас питної води, найпростіші засоби санітарного оброблення та інші потрібні речі в герметичну валізу. За можливості негайно залишити зону радіоактивного забруднення [9; 10]. Перед виходом з будинку вимкнути джерела електро-, водо- і газопостачання, взяти підготовлені речі, одягнути протигаз (респіратор, ватно-марлеву пов'язку), верхній одяг (плащ, пальто, накидку), гумові чоботи (бахіли).

З прибуттям на нове місце перебування провести дезактивацію засобів захисту, одягу, взуття та санітарне оброблення шкіри на спеціально обладнаному пункті або ж самостійно. Треба зняти верхній одяг, ставши спиною проти вітру, витрясти його; повісити одяг на перекладину, віником або щіткою змести з нього радіоактивний пил та вимити водою; обробити відкриті зони шкіри водою або розчином (типу ІПП-8). Для оброблення шкіри можна використовувати марлю чи просто рушники.

Варто дізнатися в місцевих органах державної влади адреси організацій, що відповідають за надання допомоги потерпілому населенню.

В умовах радіоактивного забруднення важливо використовувати для харчування лише продукти, що зберігалися в зачинених приміщеннях (контейнерах) і не зазнали радіоактивного забруднення (наприклад, консервацію); не вживати овочі, які росли на забрудненому ґрунті; не пити молоко від корів, які пасуться на уражених радіацією пасовиськах, чи воду з відкритих джерел або з мереж водопостачання після офіційного оголошення радіаційної небезпеки, колодязі варто накрити.

У разі аварії з викидом радіоактивних матеріалів воду можна пити лише з перевірених джерел. До того як органи влади або рятувальники не повідомлять про безпеку водопровідної води, безпечною може вважатися лише бутильована вода з герметично закритих пляшок. Кип'ятіння не позбавить заражену воду від радіоактивних матеріалів. Тому, за рекомендацією фахівців ДСНС/ЕМД, необхідно мати запас бутильованої води [9; 10]. Водопровідну або колодязну воду можна використовувати для знезараження свого тіла, їжі та води. Навіть якщо така вода буде забруднена, її все одно можна буде застосовувати для знезараження (концентрація радіоактивного матеріалу, який потрапляє у поверхневі або підземні води, буде розбавлятися водою до дуже низького рівня, який є безпечним при митті тіла, волосся та одягу).

Безпечною до вживання може вважатися їжа з герметичних контейнерів: консервних банок, пляшок, коробок тощо або та, яка зберігалася в морозильній камері чи холодильнику. Перед тим, як відкривати контейнер з їжею, його варто протерти вологою тканиною або чистим рушником. Так само необхідно протерти кухонне приладдя перед використанням. Використану тканину або рушник потрібно запакувати у пластиковий пакет або герметичний і залишити в недоступному для людей і тварин місці.

Поліцейські, які прибули першими до місця події, до приїзду слідчо-оперативної групи (далі – СОГ), аварійно-рятувальних служб і фахівців заінтересованих органів державної влади, що залучаються в кожному конкретному випадку (далі – фахівці заінтересованих органів) та органів виконавчої влади, проводять такі першочергові дії: 1) евакуюють людей із зони можливого ураження на мінімальну безпечну відстань (приблизно 100–400 м) в напрямку, протилежному напрямку вітру, з урахуванням

географічного розташування місця події, кліматичних умов, характеру місцевості та/або особливостей водного простору, наявності будівель та/або споруд, закритого простору, потенційних об'єктів ураження тощо; 2) уживають заходів для надання невідкладної, зокрема домедичної допомоги особам, які постраждали внаслідок ураження небезпечними матеріалами та викликають медичних працівників до місця події для надання медичної допомоги, а також, за можливості, інформують членів сім'ї потерпілих; 3) організовують огороження зони можливого ураження та встановлюють попереджувальні знаки, у тому числі для транспортних засобів, а також забезпечують безпеку дорожнього руху; 4) забезпечують публічну безпеку та порядок навколо зони можливого ураження, недопущення контакту людей та тварин з місцем виявлення підозрюваного об'єкта; 5) здійснюють інші заходи для забезпечення безпеки громадян та довкілля, передбачені законодавством України [12].

У свою чергу працівники чергової частини органу/підрозділу поліції при отриманні інформації в цьому випадку (радіоактивного забруднення місцевості чи виявлення джерел іонізуючого випромінювання – *уточнено нами*) зобов'язані дотримуватися наступного алгоритму невідкладних дій: 1) з'ясувати: час, місце та обставини виявлення радіоактивних речовин; наявність потерпілих, їх установчі дані, стан здоров'я та місце перебування; установчі дані та місце знаходження заявника; 2) зареєструвати повідомлення в установленому порядку; 3) негайно направити до місця виявлення радіоактивних речовин спеціально екіпірований наряд поліції для охорони публічного (громадського) порядку й оточення місця події до прибуття рятувальних служб; 4) негайно доповісти начальнику органу (підрозділу) поліції, його заступникам (відповідно до розподілу функціональних обов'язків), відповідальному органу (підрозділу) поліції (начальнику сектору реагування патрульної поліції) та до чергової служби вищого рівня; 5) за необхідності викликати на місце події бригаду екстреної медичної допомоги; 6) повідомити чергових прокуратури, територіальних органів (підрозділів) ДСНС та СБУ, інших органів державної влади та місцевого самоврядування; 7) надіслати до чергової служби вищого рівня інформацію про обставини події, ужиті заходи та їх результати [13].

Особливо ускладнюється несення служби правоохоронцями, зокрема, проведення спеціальних поліцейських операцій, у випадку припинення злочинів, пов'язаних з виявленням радіоактивних та ядерних матеріалів або отримання інформації про порушення правил чи незаконне поводження з ними [14].

Висновки. Провівши аналіз чинного законодавства та спеціальної літератури з піднятої проблеми можемо зробити наступні узагальнення.

1. В умовах запровадженого правового режиму воєнного стану особливе занепокоєння викликають об'єкти критичної інфраструктури, зокрема, АЕС, ураження котрих може спричинити значні руйнування та радіоактивне забруднення місцевості, створити загрозу здоров'ю населення.

2. Вітчизняне законодавство в повній мірі забезпечує врегулювання діяльності органів та підрозділів сил безпеки і оборони, зокрема, НПУ, які у випадку виникнення НС різного походження, в тому числі радіоактивного забруднення місцевості внаслідок аварії на АЕС, вимагають постійної координації своїх дій та взаємодоповнюють потенційні відомчі можливості щодо забезпечення публічної безпеки на місці події.

3. На основі аналізу спеціальної літератури та з врахуванням вимог чинних нормативно-правових актів з піднятої проблеми можемо зробити висновки про необхідність подальшого забезпечення спеціальної фахової підготовки (обізнаності) працівників поліції щодо дотримання заходів особистої безпеки поліцейських при виникненні

радіоактивної загрози, формування досвіду (знань, умінь та навичок) рятування населення в цих екстремальних умовах – 1) при оголошенні НС (отриманні інформації про виникнення аварії на АЕС), 2) під час радіаційної небезпеки (радіоактивного забруднення місцевості, яке вже сталося), 3) в період підготовки населення до евакуації, 4) особливості йодної профілактики дорослих та дітей, 5) вимоги до організації харчування людей тощо.

4. Тактика дій працівників поліції під час оголошення та запровадження правового режиму надзвичайної ситуації внаслідок аварії на АЕС ґрунтується на чіткому виконанні відомчих інструкцій та наказів безпосереднього керівництва органу/підрозділу поліції, врахування та належне використання засобів індивідуального захисту при подальшому несенні служби на радіоактивно забрудненій місцевості.

Подальшими напрямками наукових досліджень із піднятої нами проблеми щодо тактики дій поліцейських при забезпеченні публічної безпеки в умовах радіаційного забруднення місцевості під час воєнного стану можуть бути: 1) порядок та сучасні засоби транспортування потерпілих громадян з місця події (зараженої місцевості); 2) основні алгоритми дій рятувальників при наданні домедичної допомоги населенню з різними ступенями променевої хвороби; 3) організаційні заходи в органах та підрозділах поліції на випадок виявлення радіоактивних, хімічних та ядерних матеріалів або отримання інформації про порушення правил чи незаконне поводження з ними; 4) екіпірування та оперативні дії працівників слідчо-оперативних груп на місці події (виявлення джерел іонізуючого випромінювання) та ін.

Список використаних джерел:

1. Макалюк Б. Хвилюєшся щодо ситуації біля АЕС? Тоді онлайн-карта радіаційного фону в Україні точно для тебе. URL: <https://vikna.tv/styl-zhyttya/zdorovia-ta-krasa/radiaczijnyj-fon-onlajn-karta-z-danymy-pro-riven-radiaczii-po-vsij-ukrayini/> (дата звернення: 14.04.2025).

2. Про правовий режим надзвичайного стану : Закон України від 16 березня 2000 року № 1550-III (із змінами на 18.05.2024). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1550-14> (дата звернення: 18.04.2025).

3. Про Національну поліцію : Закон України від 02 липня 2015 року № 580-VIII (із змінами в редакції від 16.08.2024). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/580-19> (дата звернення: 28.04.2025).

4. Про затвердження Інструкції про порядок взаємодії територіальних органів поліції та міжрегіональних територіальних органів Національної поліції України під час реагування на надзвичайні ситуації, у випадку введення правового режиму воєнного чи надзвичайного стану : Наказ МВС України від 31.10.2016 року № 1129. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0085-17> (дата звернення: 24.04.2025).

5. Азаров С.І. Методологія аналізу техногенно небезпечних об'єктів і територій для управління їх екологічною безпекою : автореф. дис. ... доктора техн. наук : 21.06.01. Київ, 2005. 30 с.

6. Мазурчук О. Т. Особливості військово-фізичної підготовки допризовників, які проживають на території радіаційного забруднення : автореф. дис. ... канд. наук з фізичного виховання і спорту : 24.00.02. Луцьк, 1999. 16 с.

7. Терещенко Л.А. Наукове обґрунтування системи медико-соціальної та трудової реабілітації контингентів дорослого населення, постраждалого внаслідок аварії на Чорнобильській АЕС : автореф. дис. ... канд. мед. наук : 14.02.03. Київ, 2003. 19 с.

8. Тітєвський С.В. Лонгітудинальне дослідження психічних розладів у ліквідаторів наслідків аварії на Чорнобильській АЕС: автореф. дис. ... доктора мед. наук: 14.01.16 – психіатрія. Київ, 1999. 28 с.

9. Як уберегтися від радіаційного ураження – Рекомендації МОЗ. URL: <https://bykvu.com/ua/bukvy/iak-uberehtysia-vid-radiatsiinoho-urazhennia-rekomendatsii-moz/> (дата звернення: 15.03.2025).

10. Як діяти в разі радіаційної небезпеки: пам'ятка ДСНС. URL: <https://vogue.ua/article/beauty/byuti-gid/yak-diyati-v-razi-radiaciynoji-nebezpeki-pam-yatka-dsns.html> (дата звернення: 13.04.2025).

11. Про однострій поліцейських : постанова Кабінету Міністрів України від 30 вересня 2015 р. № 823 (в редакції від 07.09.2024). URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/823-2015-%D0%BF/conv> (дата звернення: 21.04.2025).

12. Про затвердження Інструкції про порядок дій органів (підрозділів) поліції в разі виявлення радіоактивних, хімічних та ядерних матеріалів або отримання інформації про порушення правил чи незаконне поводження з ними : наказ МВС від 06.09.2017 року № 754. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1240-17#Text> (дата звернення: 29.04.2025).

13. Про затвердження Інструкції з організації реагування на заяви і повідомлення про кримінальні, адміністративні правопорушення або події та оперативного інформування в органах (підрозділах) Національної поліції України : наказ МВС від 27.04.2020 року № 357 (в редакції від 14.06.2024). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0443-20#Text> (дата звернення: 29.04.2025).

14. Про затвердження Інструкції про організацію та порядок проведення поліцейських операцій з розшуку і затримання озброєних та інших осіб, які вчинили суспільно небезпечне діяння : Наказ МВС України від 09.10.2017 року № 841 ДСК.

Дата надходження статті до редакції: 12.06.2025

Дата затвердження статті до друку: 03.07.2025

Дата публікації статті: 03.10.2025